

16. Церковные ведомости, 1903 г. № 6.
17. Церковный Вестник 1908. № 27.
18. Церковные ведомости 1910. № 22.
19. Александр Рожинцев. Андреевский кавалер - Митрополит Киевский и Галицкий Флавиан (Николай Николаевич Городецкий) // Статья. Режим доступа : <http://rusidea.org/forum/viewtopic.php?f=6&t=2200>
20. *Годлевский Николай*. Немногие начальники и далеко не все архипастыри могут принести такой венец своей души к Престолу Предвечного Судии. // Статья. Режим доступа : http://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/19626-nemnogie-nachalniki-i-daleko-ne-vse-archipastyri-mogut-prinesti-takoj-venec-svoej-dushi-k-prestolu-predvechnogo-sudii.html
21. *Городецкий Ф., митр.* Послание пастырям Киевской епархии". "ТКДА" 1905, октябрь
22. *Городецкий Ф., митр.* Речь при встрече его в Киево-Софийском кафедральном соборе, 25 февраля 1903 года. "ТКДА" 1903, март
23. *Городецкий Флавиан, митр.* «Слово духовенству Киевской епархии». "Приб. к «ЦВ» 1914, № 33,
24. *Железняк С.Е.* История Православных Миссий. Набережные Челны, 2011.
25. *Манова Н. Л.* «Митрополит Киевский и Галицкий Флавиан». // Віра і Розум. 2000, N1.
26. *Назаревский А.* Памяти высокопреосвященного Флавиана, митрополита Киевского и Галицкого. // Известия Таврической Ученой комиссии., 1916. № 53.
27. *Полонська-Василенко Н.* Історія України: У 2 т. К., 1993. – Т. 2. Від середини XVII ст. до 1923 року. 2-ге видання.
28. *Титов Ф., прот.* Высокопреосвященный Флавиан митрополит Киевский и Галицкий (1840-1915гг.) (Некролог).
29. *Титов Ф., прот.* Киевская епархия. // Богословская Энциклопедия т. X. С.- Птр. 1990 г. С.614
30. *Фоменко К., прот.* На свежую могилу святителя.

УДК 283/289

Яроцький П.Л.

Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України

500-РІЧЧЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ РЕФОРМАЦІЇ: РІЗНОАСПЕКТНИЙ ДИСКУРС-АНАЛІЗ

У статті доведено, що українські протестанти відкрито й активно демонструють громадянську, патріотичну позицію, протестантські лідери гідно представляють Україну на міжнародній арені як патріоти України. Протестантські конфесії застосовують динамічні й ефективні засоби, методи і форми євангелізаційної, місіонерсько-проповідницької, інформаційної, освітньо-виховної, благодійницької, реабілітаційної, підприємницької діяльності. Протестантські церкви сприяють утвердженню конфесійної рівноваги, толерантності й стабільності в українському суспільстві.

Ключові слова: Реформація, протестантизм, дискурс-аналіз, плюралізм.

Яроцький П.Л. 500-летие европейской Реформации: разноаспектный дискурс-анализ. В статье доказано, что украинские протестанты открыто и активно

демонструють громадянську, патріотическу позицію, протестантские лидеры достойно представляют Украину на международной арене как патриоты Украины. Протестантские конфессии применяют динамические и эффективные средства, методы и формы евангелизационной, миссионерско-проповеднической, информационной, образовательно-воспитательной, благотворительной, реабилитационной, предпринимательской деятельности. Протестантские церкви способствуют утверждению конфессионального равновесия, толерантности и стабильности в украинском обществе.

Ключевые слова: Реформация, протестантизм, дискурс-анализ, плюрализм.

Yarotskyi P. The 500th anniversary of the European Reformation: a versatile discourse analysis. The article shows that the Ukrainian Protestants openly and actively demonstrate a civil, patriotic attitude, the Protestant leaders dignity represent Ukraine in the international arena as patriots of Ukraine. Protestant denominations use dynamic and effective means, methods and forms of evangelistic, missionary-preaching, information, educational and charitable, rehabilitative, entrepreneurial activities. Protestant churches promote the establishment of confessional balance, tolerance and stability in Ukrainian society.

Key words: Reformation, Protestantism, discourse analysis, pluralism.

Варто означити філософський зміст поняття плюралізм, оскільки іноді його значення застосовується дещо примітивно як терпимість і неадекватність.

Плюралізм (від лат. *puralis* – множинний) у його термінологічному значенні й закладеному в ньому сутнісному змісті здобув громадянське право в Україні лише в 90-х роках ХХ ст. (в радянському енциклопедичному викладі плюралізм характеризувався як «хибний, ідеалістичний світогляд, який заперечував єдність світу і твердив, що в його основі лежить безліч самостійних, незалежних духовних сутностей»).

Зрештою, «Церква, – як заявив нинішній папа Франциск, – зацікавлена в синтезі відповідального використання наукових методів з іншими царинами знання – філософією, теологією і вірою» [10, § 242]. Підтримуючи науковий прогрес і визнаючи величезний потенціал науки, цей папа вважає, що «віруючі не повинні вимагати, щоб наукова думка отримала підтвердження догмату віри, оскільки віра не заперечує наукових висновків, яких розум у властивий академічний спосіб досягає» [10, § 242].

Видана монографія «Реформація в Україні. Поширення раннього протестантизму і становлення баптизму», авторами якої і членами редколегії є академічні науковці й богослови, які органічно доповнюють один одного. [11].

У цьому дискурс-аналізі відтворюється процес поширення протестантизму в Україні і його сприйняття українською ментальністю та сучасна функціональність протестантизму в Україні.

Системне академічне дослідження протестантизму в Україні здійснене у таких виданнях Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України: «Історія релігії в Україні» за редакцією А.М.Колодного і П.Л.Яроцького (розділ «Ранній, і пізній протестантизм» (автори П.І. Косуха, П.М.Кралюк, В.І.Докаш, П.Л.Яроцький) [3, с. 339-418]. У 10-ти томному виданні «Історії релігії в Україні» (редколегія А.М.Колодний – голова та ін.) дослідженню протестантизму присвячені 5 і 6

томи. П'ятий том «Протестантизм в Україні (за редакцією П.Л.Яроцького) містить матеріал про ранній протестантизм і першу течію пізнього протестантизму в Україні – баптизм (автори П.М.Кралюк, В.І. Любашенко, Ю. Є. Решетников, С.В. Санніков, П.Л.Яроцький) [4]. Шостий том – «Пізній протестантизм в Україні» (за редакцією П.Л. Яроцького) присвячений дослідженню таких течій як адвентизм, п'ятидесятництво, свідки Єгови (автори В.І. Докаш, В.І.Франчук, П.Л.Яроцький) [5].

Релігійний аспект Реформації. Як широкий суспільно-релігійний рух Реформація продемонструвала на духовному і культурному рівнях кризу феодальних відносин в Європі та початок становлення нових буржуазних відносин. Якщо в Середньовіччі домінуючим був стереотип, згідно з яким Католицька церква вважалася своєрідною сотеріологічною корпорацією, завдяки якій можна досягти небесного блаженства, а священники виконували роль посередників між Богом і людьми, то молоді буржуа, які перш за все цінували індивідуальні якості – ініціативність, енергійність, здатність діяти неординарно, такий погляд вже не сприймали. Отже, відбулася переоцінка цінностей, зокрема і релігійних.

Саме тому такий дискурс протестантської етики як ощадливість, накопичення, підприємливість стали, як доводив Макс Вебер, істотним чинником становлення і розвитку капіталізму, спочатку в країнах Західної Європи, а потім і в США [1].

Реформація пришвидшила формування національних культур. Важливу роль у їх становленні відіграла «націоналізація» релігійного життя. Якщо середньовічна Католицька церква вимагала від віруючих лише у храмі з уст священника слухати читання Біблії і лише латинською мовою то Лютер здійснив переклад Біблії німецькою мовою і зробив її настільною книгою кожної німецької сім'ї. По суті, Лютерівський переклад Біблії став взірцем тогочасної літературної німецької мови. Він сприяв культурному й суспільному об'єднанню німців в єдину німецьку націю і утворенню єдиної німецької держави.

Результати Реформації: цивілізаційний і конфесійний контекст. Реформація в Європі похитнула основи феодалізму, сприяла перемозі буржуазії, дала розвиток національним культурам, трансформувала «Священну Римську імперію» в незалежні держави.

Узагальнюючи цивілізаційну й світоглядну сутність Європейської Реформації, приходимо до висновку в означенні таких її історичних, цивілізаційних та релігійних перехідних дискурсів:

- від Середньовіччя до Нового часу;
- від «Священної Римської імперії германської нації» до національних держав;
- від ексклюзивності Католицької церкви – *Extra Ecclesiam Romanam nulla salus* – «Поza Римською Церквою спасіння немає» – до нового протестантського символу віри у такому її контенті: *Sola Scriptura* (тільки Писання – Біблія), *Sola fide* (тільки особиста віра), *Sola gratia* (тільки благодать Бога).

Започаткувавши появу різних течій раннього протестантизму, Реформація сприяла кількісному їхньому зростанню в сучасному світі: лютеран – 75 млн, кальвіністів – 43 млн, англікан – 70 млн, методистів – 30 млн.

Сьогодні у світі налічується понад 833 млн. протестантів з такими показниками по континентах: Центральна і Південна Африка – 36,9 %, Північна та Південна Америка –

32,9%, Південно-Східна Азія – 17, 4%, Європа – 12,9%. Відбувається переміщення центру протестантизму в Африці. Із 380 млн. африканських християн більше ніж половину становлять протестанти.

Феномен «вибухового поширення п'ятидесятництва і харизматизму». Цей процес відбувається в умовах трансформації католицизму й глобалізації транснаціональної релігійної інституалізації. Досліджуючи цю проблему, відомий вчений соціолог релігії Хосе Казанова прийшов до висновку, що «сучасне п'ятидесятництво може бути прикладом сприятливих можливостей, які глобалізація відкриває для дуже децентралізованої релігії без історичного зв'язку з традицією й без територіально вкоріненої ідентичності, яка відтак може почуватися вдома будь-де на Землі, куди веде їх Святий Дух» [9 с.109].

П'ятидесятництво не має конкретного територіального центру, як скажімо мормони чи свідки Єгови в США, де функціонують їх світові центри. П'ятидесятництво, на відміну від католицизму, є транснаціональним релігійним феноменом всесвітнього масштабу. Отже п'ятидесятництво – це глобальна релігія і парадигмальний приклад детеріалізованої і децентралізованої глобальної культури [9, с.111].

Соціально-політичний аспект Реформації. Сутнісний характер Реформації асоціюється в основному з німецькою Реформацією, яка була *магістерською Реформацією*, тобто реформою релігійно-церковного комплексу, яка, по суті, проводилася міським магістратом через світську князівську владу і спільно з нею завершилася створенням національної церкви, що звільнилася з-під влади Римських Пап.

Ранній протестантизм на українських землях і його сприйняття українською ментальністю. Уже в першій половині XVI ст. на українських землях поширювалися такі «німецькі віри» (саме так їх називало місцеве населення) як лютеранство і анабаптизм.

Не без впливу протестантів на українських землях набуває поширення практика вільної інтерпретації біблійних текстів, зокрема, світськими людьми. Відповідно з'являються біблійні переклади розмовною мовою.

Відтак, рух Реформації в Україні не вилився у «відкриті» українські ментально-духовні форми церковної інституалізації. Протестантські громади на українських землях (переважно кальвіністські та унітарські) засновувалися здебільшого польськими магнатами і шляхтичами, які переслідували егоїстичну мету – збагачення за рахунок костельних маєтностей і тому українцями вони сприймалися як «чужі».

Протестантизм в Україні першої третини XX століття переживає несподіваний поворот. Йдеться про повернення на західноукраїнські терени, які опинилися під владою Польщі, ранніх класичних течій протестантизму – лютеранства, кальвінізму, сліди яких загубилися тут ще на початку XVIII ст.

Лютеранство відродилося серед українського населення у 20-х роках XX ст. в Галичині й Волині. Під егідою Української церковної ради, створеної у 1925 р. і згодом перейменованої в Українську євангельську – аугсбурзьку місію з центром в Станіславові (нині Івано-Франківськ), засновувалися українські лютеранські громади в Галичині й Волині. Лідери цього об'єднання особливу увагу звертали на формування українського національного обличчя лютеранського руху. Ідея українізації лютеранства пропагандувалася у багатьох релігійних часописах, серед яких особливо патріотичну

діяльність здійснював часопис «Стяг». У 1939 р. український лютеранський рух припинив своє існування. Його лідери були арештовані органами НКВС [4, с. 239].

Поліконфесійність – істотна особливість України та її релігійності. Жодна європейська країна у цьому відношенні не подібна до України, в якій поряд з багатомільйонним православ'ям поширений католицизм двох обрядів – західного латинського і східного візантійського, тобто римо-католицизм і греко-католицизм. Динамічно розвиваються і поширюються протестантські течії – баптизм, адвентизм, п'ятидесятництво, свідки Єгови. По суті, такий ландшафт пізнього протестантизму, як за регіональною географією її поширення в Україні, так і за кількісними показниками розвитку відрізняється від інших європейських країн.

Відразу після проголошення незалежності України протестантські конфесії ініціювали створення Українського біблійного товариства з метою перекладу Біблії українською мовою і безкоштовного поширення її в Україні, залучаючи до цієї шляхетної справи інші церкви, зокрема Православну й Греко-католицьку. За 20 років діяльності Українського біблійного товариства праця з видання і поширення української Біблії набула таких масштабів, що, по суті, кожна українська сім'я отримала можливість мати Біблію українською мовою. Це надзвичайно важливо для подолання русифікації українства, яке, на жаль, століттями, почавши від царської Росії і Радянського Союзу, здійснювала російськомовна Біблія. Усі протестантські конфесії, як і Православна церква, були зросійщені, оскільки Слово Боже читалося російською мовою, проповіді виголошувалися російською мовою, пісенники були російські. Особливо ця тенденція мала масштабні вияви на Сході й Півдні та в Центрі України. Нині завдяки українській Біблії протестантські конфесії повертаються до національних витоків.

Протестантські конфесії брали активну участь у Помаранчевій революції 2004-2005 рр., та Революції гідності 2013-2014 рр., відкрито й активно демонструючи громадянську, патріотичну позицію. Зрештою, протестантські лідери гідно представляють Україну на міжнародній арені як патріоти України.

Незважаючи на незначну (порівняно з парафіянами православних і католицьких церков в Україні) кількість своїх послідовників (приблизно 1,25 млн), протестантські конфесії застосовують динамічні й ефективні засоби, методи і форми євангелізаційної, місіонерсько-проповідницької, інформаційної, освітньо-виховної, благодійницької, реабілітаційної, підприємницької діяльності, завдяки яким їм вдається успішно розвиватися і досягати поставлених цілей. Протестантські церкви все більше позиціонують себе як українські, патріотичні, екуменічно налаштовані. Вони сприяють утвердженню конфесійної рівноваги, толерантності й стабільності в українському суспільстві.

Література:

1. Вебер М. Избранное: Протестантская этика и дух капитализма // Макс Вебер. - 2-е издание доп. и перероб. – М., 2006.– 615 с.
2. Грушевський Михайло. З історії релігійної думки на Україні. – Львів, 1925. – 192 с.
3. Історія релігії в Україні. За редакцією професорів А.М.Колодного і П.Л.Яроцького. – К.: «Знання», КОО, 1999. – 735с.

4. Історія релігії в Україні у 10-ти т. // Редколегія: А.Колодний (голова) та ін. Том 5. Ранній протестантизм. Пізній протестантизм. Баптизм // За редакцією професора П.Яроцького. – К.: «Світ знань», 2002. – 424с.
5. Історія релігії в Україні у 10-ти т. // Редколегія: А.Колодний (голова) та ін. Том 6. Пізній протестантизм (п'ятидесятники, адвентисти, свідки Єгови) // За редакцією професора П.Яроцького. – Київ – Дрогобич «Коло», 2007. – 632с.
6. Колодний А. Релігійна мережа України 2015 р. в її конфесійному зрізі і проблемах // Релігійна свобода. На перехресті епох, країн і культур. – К., 2016. – 215 с.
7. Яроцький П.Л. Протестантизм в Україні // П.Л. Яроцький Релігієзнавство. Сучасні релігійні процеси у світі й Україні. – К.: Кондор – Видавництво, 2013. – 442 с.
8. Католицький вісник. – К., 2010, №11.
9. Хосе Казанова. По той бік секуляризації: Релігійна та секулярна динаміка нашої глобальної доби. Пер. з англ.. Олексія Панича. – К.: Дух і Літера, – 2017. – 264 с.
10. Adortacia Apostolska Evangelii Saudium o głoszeniu Ewangelii w społecznym świecie. – Vatikan, – 2013.
11. Реформація в Україні. За редакцією професорів А.Колодного і П.Яроцького. – Київ «Саміт-Книга», 2017. – 415 с.

УДК 21:002; 21.009:322; 21.009.316.37

Майданевич Л.О.
адвокат, Lmaidanevych@ukr.net

РІЗНОМАНІТНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ РЕЛІГІЄЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

В статті розглянуто методологічні підходи визначення релігієзнавчої експертизи. З'ясовано, що основна методологічна проблема дослідження релігієзнавчої експертизи передбачає розуміння експертизи як системного об'єкта та як процесу, що «вписується» в більш загальну систему знань. Робиться висновок, що специфіка проведення релігієзнавчої експертизи вирізняється: трансдисциплінарним, системним та прагматичним підходами. Для проведення релігієзнавчої експертизи обов'язковими є принципи: об'єктивності, толерантності, загальнолюдськості.

***Ключові слова:** практичне релігієзнавство, релігієзнавча експертиза, методологічні підходи в релігієзнавчій експертизі, державно-конфесійні відносини.*

Майданевич Л.А. Разнообразные подходы к определению религиозной экспертизы.

В статье рассматриваются методологические подходы определения религиозной экспертизы. Выяснено, что основная методологическая проблема исследования религиозной экспертизы предусматривает понимание экспертизы как системного объекта и как процесса, который «вписанный» в более общую систему знаний. Делается вывод, что специфика проведения религиозной экспертизы